

Ons kenmerk
20200014-1198

Contactpersoon

Plaats/Datum
Den Haag, 20 februari 2020

Uw kenmerk

Doorkiesnummer
070-310 00 00

Onderwerp
Advies inzake de aanvragen van de
Stichting voor Islamitisch Voortgezet
Onderwijs Randstad

De minister voor Basis- en Voortgezet onderwijs en Media
de heer drs. A. Slob
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Postbus 16375
2500 BJ Den Haag

Mijnheer de Minister,

Op 6 november 2019 verzocht u de Onderwijsraad na te gaan of de grondslag 'traditioneel islamitisch' te beschouwen is als een richting zoals bedoeld in de onderwijswetten. U vroeg de raad daarbij uit te gaan van de betekenis die (met name) in de uitspraken van de Kroon, de Raad van State en de Onderwijsraad aan het begrip 'richting' wordt toegekend. Aanleiding voor uw verzoek is dat de Stichting voor Islamitisch Voortgezet Onderwijs Randstad (SIVORa) aanvragen heeft ingediend voor bekostiging van twee nieuwe scholengemeenschappen, in Den Haag en in Amsterdam. Beide scholen gaan uit van de richting 'traditioneel islamitisch'. In Nederland bestaat nog geen school voor voortgezet onderwijs met deze grondslag.

De raad adviseert om traditioneel islamitisch niet aan te merken als richting in de zin van artikel 67, lid 2 van de Wet op het voortgezet onderwijs (WVO). In dit briefadvies belicht de raad onder punt 1 wat we moeten verstaan onder richting in de zin van de toepasselijke wettelijke grondslag¹ en welke eisen daarvoor gelden. Vervolgens gaat de raad na of traditioneel islamitisch aan die eisen voldoet (punt 2). Aan de hand van drie standaarden stelt hij vast dat dit niet het geval is. De raad baseert zich daarbij op de bij de adviesvraag gevoegde stukken, de nadere toelichting door het bestuur van SIVORa² en de overwegingen van geraadpleegde deskundigen.³ De raad staat tot slot kort stil bij het wetsvoorstel om meer ruimte te scheppen voor nieuwe scholen, dat momenteel in behandeling is bij de Eerste Kamer. Zolang die nieuwe wet niet van kracht is, vormt de bestaande wet- en regelgeving het uitgangspunt – ook in dit advies (punt 3).

¹ De wettelijke grondslag voor de aanvragen is gelegen in artikel 64, lid 2 en artikel 67, lid 2, WVO. Artikel 64, lid 2 bepaalt dat een scholengemeenschap voor bekostiging in aanmerking komt als redelijkerwijs kan worden aangenomen dat de samenstellende scholen voldoende leerlingen zullen trekken. Artikel 67, lid 2 bepaalt dat de aanvraag voor bekostiging van een bijzondere school of scholengemeenschap onder andere de verlangde richting dient te vermelden.

² *Oprichtingsakte en statuten van de Stichting voor Islamitisch Voortgezet Onderwijs Randstad*, 9 december 2019; *Brief van het bestuur aan de Onderwijsraad*, 9 december 2019. Tijdens een gesprek met een delegatie van de Onderwijsraad op 13 december 2019 heeft het stichtingsbestuur een mondelinge toelichting gegeven.

³ M. Berger (2019), *Overwegingen bij de richting 'traditioneel islamitisch'*. Universiteit Leiden; H.L. Beck (2019), *Overwegingen*. Tilburg University.

Advies: Merk traditioneel islamitisch niet aan als richting in de zin van artikel 67, lid 2, WVO

Hieronder onderbouwt de raad puntsgewijs zijn standpunt dat traditioneel islamitisch geen eigen richting in de zin van de onderwijswetten is.

1. Criteria om als richting aangemerkt te worden

De raad heeft uw voorgangers eerder geadviseerd over de invulling van het begrip richting. De raad formuleerde een aantal criteria om een grondslag als richting te kunnen aanmerken. Deze criteria zijn ontwikkeld en verfijnd in besluiten van de Kroon, uitspraken van de Raad van State en adviezen van de Onderwijsraad zelf. De raad sluit in dit advies aan bij de eerder geformuleerde criteria, in het bijzonder die gebaseerd op de uitspraken van de Raad van State⁴ en de meest recente eigen adviezen: *Duurzaamheid als richting*, *Humanisme als richting* en *Boeddhisme als richting*.⁵

Bij de erkenning van een richting in de zin van de onderwijswetten gaat het om “een geestelijke stroming die zich in een binnen Nederland waarneembare beweging openbaart en ook op andere terreinen van het leven doorwerkt”.⁶ De raad heeft deze definitie nader uitgewerkt in drie standaarden (zie tabel). Samen vormen ze het toetsingskader: een grondslag moet aan alle drie de standaarden voldoen om als richting aangemerkt te kunnen worden.

⁴ Met name ABRvS, 11 februari 1997, AB 1998, 28.

⁵ Onderwijsraad (2018), *Duurzaamheid als richting*. Den Haag; Onderwijsraad (2014), *Humanisme als richting*. Den Haag; Onderwijsraad (2010), *Boeddhisme als richting*. Den Haag.

⁶ ABRvS, 11 februari 1997 (Evangelische richting in het basisonderwijs), AB 1998, 28 m.nt. BPV en ABRvS, 15 januari 1998 (Evangelische richting in het voortgezet onderwijs), AB 1998, 173 m.nt. BPV; Onderwijsraad, 2010; Onderwijsraad, 2018.

Toetsingskader

		Criteria	Subcriteria
Standaard 1	De statutaire grondslag is voldoende eenduidig uitgewerkt en naar de onderwijspraktijk vertaald	(1a) Doel en werkzaamheden van de rechtspersoon zijn niet in strijd met de openbare orde	
		(1b) De voorgestane richting blijkt uit de statuten van de rechtspersoon die de bekostigingsaanvraag indient	
		(1c) In de statuten wordt de grondslag duidelijk en voldoende uitgewerkt	
Standaard 2	De grondslag betreft een onderscheiden godsdienst of levensbeschouwing die ook op andere terreinen van het leven doorwerkt	(2a) Er is sprake van een godsdienst of levensbeschouwing	
		(2b) De stroming is voldoende onderscheidend	
		(2c) De overtuiging betreft niet alleen het onderwijs, maar werkt ook op andere terreinen van het leven door	
Standaard 3	De stroming manifesteert zich in een in de Nederlandse samenleving waarneembare beweging	(3a) De stroming manifesteert zich al geruime tijd in de samenleving	
		(3b) De stroming heeft een zekere omvang	
		(3c) In diverse maatschappelijke domeinen bestaan instellingen met deze specifieke grondslag ⁷	

⁷ Voor een nadere invulling van dit kader, zie Onderwijsraad, 2018.

2. Traditioneel islamitisch als grondslag voor onderwijs voldoet niet aan al deze criteria

De raad constateert dat traditioneel islamitisch aan enkele criteria niet voldoet. Hieronder licht hij dit per standaard toe.

Getoetst aan standaard 1:

Uit de statuten van SIVORa blijkt wat de voorgestane richting is, maar de uitwerking is minimaal en roept vragen op.

Standaard 1 behelst drie criteria. Het eerste (1a) is dat het doel en de werkzaamheden van SIVORa niet in strijd zijn met de openbare orde. De raad heeft geen enkele aanwijzing dat het doel en de werkzaamheden van de rechtspersoon in strijd zijn met de openbare orde.

Het volgende criterium (1b) is dat de voorgestane richting uit de statuten van SIVORa blijkt. Hieraan wordt voldaan. De statuten bevatten een aanduiding van de richting in de zin dat traditioneel islamitisch als grondslag wordt benoemd. In de statuten van de stichting wordt in artikel 3 de grondslag van het onderwijs beschreven. De bepaling luidt:

“Doelstelling en grondslag

Artikel 3

1. De stichting heeft ten doel de oprichting (en het verrichten van alle voorbereidende handelingen die noodzakelijk zijn om tot oprichting te komen) en instandhouding van een of meer scholen voor voortgezet traditioneel Islamitisch onderwijs in de Randstad, waarbij het verzorgen van kwalitatief hoogwaardig onderwijs voor alle leerlingen, ongeacht hun niveau en achtergrond als één van de uitgangspunten dient. De van de stichting uitgaande scholen kennen een traditioneel Islamitische grondslag en laten zich – met betoon van respect voor levens- en maatschappijbeschouwingen van andersdenkenden – primair leiden en inspireren door de Islam, zoals deze is samengevat in de Koran en de Soennah.

2. In het onderwijs dat door de van de stichting uitgaande scholen voor alle leerlingen wordt verzorgd, wordt aandacht besteed aan de brede vorming van de leerlingen vanuit Islamitische beginselen, waarbij de emancipatie en participatie van moslims in de Nederlandse samenleving een belangrijke doelstelling is. De stichting wil door middel van kwalitatief goed voortgezet onderwijs kinderen vormen tot wereldburgers met een traditioneel islamitische identiteit, die een groot verantwoordelijkheidsgevoel hebben voor hun omgeving en het milieu, en op betrokken wijze in de Nederlandse samenleving staan.

3. De stichting en de van de stichting uitgaande scholen betonen respect voor levens- en maatschappijbeschouwingen van andersdenkenden. Mitsdien wordt aan het onderwijs in de van de stichting uitgaande scholen vanuit de hierboven genoemde inspiratie en houding gestalte geven.

4. De van de stichting uitgaande scholen zullen in het door ieder van hen op te stellen schoolplan aandacht besteden aan de wijze waarop vorm en inhoud wordt gegeven aan haar traditioneel Islamitische identiteit.

5. De stichting tracht haar doel te bereiken door:

a. het voorbereiden van de oprichting én de oprichting en instandhouding van een of meer scholen voor traditioneel Islamitisch onderwijs;

b. het onderhouden van relaties met andere rechtspersonen en instellingen die een bijdrage kunnen leveren aan realisatie van de doelstelling, en voorts al hetgeen met een en ander rechtstreeks of zijdelings verband houdt of daartoe bevorderlijk kan zijn, alles in de ruimste zin van het woord.

[...]

6. De stichting verwezenlijkt haar doel op een wijze die getuigt van respect voor de uiteenlopende godsdienstige, culturele en maatschappelijke overtuigingen en stromingen in de Nederlandse samenleving, voor zover deze overtuigingen en stromingen niet strijdig zijn met de wet. [...]"

Het laatste criterium (1c) houdt in dat de grondslag duidelijk en voldoende uitgewerkt is. De traditionele islam neemt volgens het stichtingsbestuur de Koran, de soenna en de vier wetsscholen hanafitisch, malikitisch, shafi'itisch en hanbalitisch als drager voor de invulling van de islamitische identiteit. Deze vier wetsscholen zouden elk een geloofsinvulling hebben die past bij de democratische rechtsstaat, aldus het stichtingsbestuur. Verder stelt het bestuur van SIVORa dat het onderwijs aan zijn scholen zich kenmerkt door openheid en zich richt op samenwerking met externe partners en op emancipatie, participatie, integratie en respect voor levens- en maatschappijbeschouwingen van andersdenkenden.

De statuten bevatten naast artikel 3 geen andere bepalingen die de grondslag met het onderwijs verbinden of de verwezenlijking van de grondslag in de onderwijspraktijk waarborgen. Zo geldt niet de eis dat bestuurders, interne toezichthouders en personeel de grondslag onderschrijven dan wel respecteren en dat het algemeen bestuur de missie en de doelstelling van de stichting bewaakt. Op het niveau van bestuur en intern toezicht gaan de statuten uit van een personele unie met de Stichting Islamitisch Onderwijs Rotterdam e.o. (SIVOR). Het college van bestuur van Stichting Islamitisch Onderwijs Randstad (SIVORa) bestaat uit dezelfde persoon of personen als het college van bestuur van SIVOR (artikel 6.1). Een lid van het college van bestuur van SIVORa wordt benoemd, geschorst en ontslagen door de raad van toezicht van SIVOR (artikel 6.2 en artikel 7.1). Het interne toezicht binnen SIVORa is opgedragen aan de raad van toezicht van SIVOR (artikel 5.2). SIVOR kent 'islamitisch' als statutaire grondslag van haar scholen. Daarbij staat in de statuten van SIVOR dat de bestuurder (artikel 6.1) en de leden van de raad van toezicht (artikel 10.2) doel en grondslag van de stichting moeten respecteren en moeten verklaren loyaal mee te werken aan de doelstelling van SIVOR. Daarbij moet minstens één lid van de raad van toezicht een islamitische achtergrond hebben (artikel 10.1). Bestuurder en interne toezichthouders dienen zich dus loyaal te verklaren aan de islamitische grondslag van SIVOR, maar niet aan de traditioneel islamitische grondslag van SIVORa, terwijl ze wel verantwoordelijk zijn voor de verwezenlijking van die laatste grondslag.

Als bestuur en raad van toezicht van SIVOR zonder nadere waarborgen ook de grondslag traditioneel islamitisch kunnen verwezenlijken, roept dat de vraag op in hoeverre traditioneel islamitisch zich daadwerkelijk onderscheidt van de algemene grondslag islamitisch.

Standaard 1 bevat ook het criterium (1c2) dat een vertaling van de grondslag naar de onderwijspraktijk plaatsvindt. Het bestuur van SIVORa heeft de grondslag traditioneel islamitisch inderdaad uitgewerkt in een document, dat aansluitend aan de aanvragen is toegevoegd.⁸

Het stichtingsbestuur schrijft in de toelichtingen dat binnen het huidige islamitisch onderwijs grote verschillen bestaan in visie op de vertaling van identiteit, en maatschappelijke verantwoordelijkheid en betrokkenheid.⁹ Daardoor zou het voor ouders en leerlingen onduidelijk zijn van welke richting het onderwijs aan een bepaalde school uitgaat en welke religieuze gebruiken, normen en waarden men hanteert. Zo wordt het salafisme geschaard onder de richting islamitisch, aldus het bestuur.¹⁰ SIVORa wil zich kunnen onderscheiden door haar religieuze en onderwijskundige identiteit 'traditioneel islamitisch' te noemen.¹¹ SIVORa wil hiermee afstand nemen van 'islamitisch' onderwijs dat naar haar mening op het salafisme is gestoeld.

SIVORa vertaalt traditioneel islamitisch in de schoolorganisatie en in een onderwijsconcept waarin "verantwoordelijkheid voor de naaste, verantwoordelijkheid voor een vreedzame wereld en het volstrekt afwijzen van elke vorm van geweld kernelementen zijn van de onderwijskundige en pedagogische visie die volledig rust op de leer zoals de profeet Mohammed (vrede zij met hem) die heeft verkondigd".¹² SIVORa formuleert als belangrijke doelstelling dat het onderwijs aandacht besteedt aan de brede vorming van leerlingen, waarbij emancipatie en participatie van moslims in de Nederlandse samenleving belangrijke onderdelen zijn.¹³ Als karakteristieke aspecten noemt het bestuur: 1) kledingrichtlijnen die volop keuze laten voor een eigen invulling (geen verplichting om een hoofddoek te dragen), 2) onderwijs in gemengde groepen, 3) het vak levensbeschouwing, met ruime aandacht voor de leer van de islam, maar ook voor andere religies, 4) ruime samenwerking met andere scholen voor voortgezet onderwijs, 5) volledige participatie bij belangrijke momenten in de Nederlandse samenleving zoals de herdenking op 4 mei en Prinsjesdag. Daarnaast noemt het stichtingsbestuur: 1) elke week een Hadith als richtlijn en inspiratie, 2) elke les begint met een soera, 3) het lesrooster is aangepast aan islamitische gebedstijden, 4) het lesrooster is waar nodig aangepast tijdens de ramadan, en 5) er is volop aandacht voor islamitische feesten, die ook gevierd worden.

Het valt de raad op dat de toelichting het onderwijs beschrijft zoals dat nu te vinden is op het islamitische Avicenna College van SIVOR in Rotterdam. Dit lijkt erop te wijzen dat het

⁸ Document 'Toetsingskader OR' zoals ontvangen van de aanvrager, 9 december 2019.

⁹ Ibid.

¹⁰ De raad wijst erop dat salafisme in Nederland geen erkende richting in de zin van de onderwijswetten is. Daarnaast wijzen de geraadpleegde deskundigen erop dat het salafisme geen aparte wetsschool is.

¹¹ Ibid.

¹² Ibid.

¹³ Ibid.

onderwijs aan de op te richten scholen van SIVORa niet anders zal zijn dan het onderwijs aan het Avicenna College. Ook dat roept bij de raad de vraag op in welke mate traditioneel islamitisch zich onderscheidt van de algemene grondslag islamitisch.

Getoetst aan standaard 2:

Traditioneel islamitisch is geen voldoende van bestaande richtingen onderscheiden levensovertuiging.

Om als richting aangemerkt te kunnen worden, dient traditioneel islamitisch een onderscheiden geestelijke stroming (godsdienst of levensbeschouwing) te zijn. Volgens de raad is dat niet het geval.

In 1999 concludeerde de raad op basis van deskundigenadviezen dat de grondslag van een nieuwe school in Den Haag specifieke religieuze uitgangspunten omvatte.¹⁴ Dit leidde in 2000 tot de erkenning van een onderscheid tussen een orthodoxe en een liberale islamitische richting. Kort daarvoor had de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap besloten om voor het hindoeïstisch onderwijs onderscheid te maken tussen een liberale (karmavadische) en een orthodoxe (janmavadische) richting.¹⁵ In het kader van het gelijkheidsbeginsel sloot de raad daarbij aan.

In dit advies gaat het om de vraag of de traditionele islam een geestelijke stroming is die zich voldoende onderscheidt van de reeds bestaande richtingen islamitisch, orthodox islamitisch en liberaal islamitisch. Voor de beantwoording heeft de raad twee externe deskundigen geraadpleegd, prof. dr. mr. Berger (Universiteit Leiden) en prof. dr. Beck (Tilburg University).¹⁶

Op basis van hun eensluidende oordeel staat het voor de raad vast dat er binnen de (soennitische) islam – ook in Nederland – onderscheiden opvattingen zijn in de uitingen van de islamitische overtuiging en de opstelling in de samenleving. De deskundigen wijzen daarbij op een verschil in wetsscholen en nationale tradities. Zij geven aan dat binnen de soennitische islam niet zozeer sprake is van verschil in religieuze leerstellingen, maar in de manier waarop gelovigen daaraan invulling en uitvoering geven (religieuze praxis).

De raad meent dat traditioneel islamitisch zich niet voldoende onderscheidt van de bestaande richtingen islamitisch, orthodox islamitisch en liberaal islamitisch. Het begrip traditioneel islamitisch is hiervoor te specifiek bepaald.

De raad stelt vast dat 'traditioneel islamitisch' als term in Nederland niet voorkomt of gebruikt wordt om een onderscheiden stroming binnen de islam aan te duiden. Professor Beck geeft aan dat: "in Nederland geen geestelijke stroming onder de soennitische moslims

¹⁴ Briefadviezen Onderwijsraad van 31 maart 1995 en 17 mei 1999. De raad kwam tot de conclusie dat de islamitische IQRA-basisschool in Den Haag behoort tot een andere richting dan die van de islamitische basisschool Yunus Emre in dezelfde stad.

¹⁵ ABRvS, 5 augustus 1997 (Stichting islamitische basisschool II), AB 1998, 64 m.nt. BPV en ABRvS, 26 januari (Stichting islamitische basisschool III), AB 1999, 235 m.nt. BPV; Besluit toekenning bekostiging door Staatssecretaris OCW van 19 juli 2000.

¹⁶ Beck, 2019; Berger, 2019.

waarneembaar is die voor zichzelf het exclusieve label 'traditioneel islamitisch' opeist, waarbij 'traditioneel islamitisch' staat voor een erkende stroming binnen de 'grote traditie' van een uniforme en monolithische islam. [...] Initiatieven die ondernomen zijn om die diversiteit te overstijgen om tot een grotere uniformiteit onder de soennitische moslims in Nederland te komen, hebben tot nog toe gefaald. Geen van die initiatieven heeft zichzelf ooit gepresenteerd onder het label traditioneel islamitisch". Ook in het basisonderwijs is de term niet gangbaar. Er is geen canon aan geschriften of iets dergelijks waaraan getoetst kan worden of het gaat om een onderscheiden stroming. De raad moet daarom geheel uitgaan van de beschrijving van de grondslag zoals SIVORa deze heeft voorgelegd.

De beschrijving van SIVORa bevat geen kenmerkende en gevestigde opvattingen over een levensvisie of overkoepelend mens- en wereldbeeld waarmee traditioneel islamitisch zich als onderscheiden godsdienst of levensbeschouwing kwalificeert. De genoemde inspiratiebronnen – Koran, soenna en wetsscholen – zijn niet onderscheidend en gelden op de meeste islamitische scholen. Deze inspiratiebronnen duiden juist op een vrij algemene benadering van de islam, waarmee SIVORa vooral de hoofdstroom binnen de islam in Nederland lijkt te willen vangen. Er is dus onvoldoende onderscheid met de algemene richting islamitisch.

Daarnaast motiveert het stichtingsbestuur onvoldoende hoe de traditionele islam zich verhoudt tot de bestaande richtingen liberaal islamitisch en orthodox islamitisch. SIVORa stelt in het begeleidend schrijven bij de aanvragen dat traditioneel islamitisch "wezenlijk anders" is dan liberaal islamitisch en orthodox islamitisch, maar maakt niet duidelijk waarin dat 'wezenlijk anders'-zijn gelegen is.

De aanvragen lijken vooral voort te komen uit de wens van SIVORa zich in denominatie te onderscheiden en afstand te nemen van islamitische scholen waar het onderwijs – in de opvatting van het stichtingsbestuur – op het salafisme zou zijn gestoeld. Het stichtingsbestuur geeft wel aan wat de traditionele islam volgens hem niet is, maar geeft nauwelijks een eigen, inhoudelijke onderbouwing van wat de traditionele islam wel zou zijn en welke kenmerkende opvattingen bij deze stroming horen. De invulling die het stichtingsbestuur aan traditioneel islamitisch geeft, is erg beknopt. De door de raad geraadpleegde deskundigen spreken van "nietszeggend", "vaag en ambigu" en "een problematisch concept". De raad concludeert dan ook dat de grondslag traditioneel islamitisch onvoldoende substantie heeft om deze een onderscheiden richting te kunnen noemen.

Wat rest in de argumentatie van SIVORa is de typerende houding van de scholen, vooral in de manier waarop zij omgaan met de islam en hoe zij zich tot de Nederlandse samenleving verhouden. Daarbij zet het stichtingsbestuur zich nadrukkelijk af tegen het Amsterdamse Cornelius Haga Lyceum. Het stichtingsbestuur zoekt het onderscheidende karakter van traditioneel islamitisch in verschillen met de door de stichting waargenomen houding van die school.

Volgens SIVORa kenmerkt een school op traditioneel islamitische grondslag zich door een houding van openheid, gerichtheid op samenwerking met externe partners en gerichtheid op emancipatie, participatie, integratie en respect voor levens- en maatschappijbeschouwingen

van andersdenkenden, en naar de opvatting van het SIVORa zou deze houding in tegenstelling staan tot de houding van het Cornelius Haga Lyceum.

De raad laat de kwalificaties over het Cornelius Haga Lyceum hier voor rekening van het bestuur van SIVORa. Als argument voor het positioneren van een nieuwe richting vindt de raad het spiegelen aan de houding van een andere school in ieder geval niet ter zake doend. Bij een richting moet het gaan om een onderscheiden godsdienst of levensbeschouwing. Een onderscheiden wijze waarop met dezelfde godsdienst of levensbeschouwing wordt omgegaan of een bepaalde houding waarmee aanhangers van die godsdienst zich opstellen ten opzichte van de rest van de samenleving, volstaat daarvoor niet.

Verder is het de raad niet duidelijk of de houding van de twee nieuwe scholen die SIVORa schetst, een intrinsiek kenmerk van de richting is of een houding naar de samenleving die de school probeert te verzoenen met de islamitische identiteit. In de toelichting gaat het de ene keer om een bepaalde invulling van de islam ("een religie van vrede, liefde en geweldloosheid, die een positieve bijdrage levert aan de maatschappij") en de andere keer om een streven dat naast de identiteit van de school staat ("de identiteit enerzijds en [...] streven naar integratie en voorbereiden op de Nederlandse samenleving anderzijds").

Ook vindt de raad de geschetste houding van openheid, verdraagzaamheid en gerichtheid op de Nederlandse samenleving geen typerend en intrinsiek kenmerk van een specifieke stroming binnen de islam. Deze houding kunnen aanhangers van allerlei stromingen binnen de islam immers aan de dag leggen.

Getoetst aan standaard 3:

Traditioneel islamitisch openbaart zich binnen de Nederlandse samenleving niet in één beweging.

Uit de toetsing aan de eerste twee standaarden volgt al dat traditioneel islamitisch geen richting is. Dit betekent in wezen al dat evenmin aan de derde standaard voldaan wordt. Bij traditioneel islamitisch gaat het dan ook niet om één breed in de samenleving verankerde beweging, aldus de raad.

De geraadpleegde deskundigen geven aan dat de term traditioneel islamitisch als zodanig niet wordt gebruikt door een geestelijke stroming binnen de Nederlandse samenleving. De meerderheid van de moslims in de Nederlandse samenleving rekent zich tot de soennitische stroming, die zich baseert op de Koran, soenna en (een van) de vier wetsscholen. Binnen de islam is volgens de deskundigen sprake van stromingen die zich vooral onderscheiden in de manier waarop ze geloofsstellingen invullen of uitwerken. Zij manifesteren zich doorgaans niet als afzonderlijke stroming in de zin van de jurisprudentie. Voor zover dat wel gebeurt, gaat het niet om een stroming die zich expliciet traditioneel islamitisch noemt.

Van landelijke, overkoepelende organisaties of een vaste organisatievorm van een traditioneel islamitische stroming is geen sprake. Ook kan de raad in diverse maatschappelijke domeinen geen instellingen vinden die zichzelf expliciet afficheren als traditioneel islamitisch.

De deskundigen benadrukken dat het binnen islamitische kringen in Nederland ongebruikelijk is stromingen met aparte adjectieven aan te duiden. Dat zouden etiketten zijn die van buiten worden opgeplakt, terwijl moslims zelf uitgaan van één islam die zich op verschillende wijzen kan manifesteren.

Toetsing aan de derde standaard werpt zo wel de vraag op of het huidige richtingbegrip geschikt is om de verscheidenheid binnen de islamitische gemeenschap in het onderwijs te weerspiegelen. Als de diverse stromingen zich niet als zodanig naar buiten manifesteren, kan bij voorbaat niet aan de derde standaard voldaan worden. De raad merkt daarbij op dat het ooit gemaakte onderscheid tussen de richtingen orthodox en liberaal islamitisch niet terug te zien is in de noemers die scholen gebruiken. Islamitische scholen profileren zich met de algemene noemer 'islamitisch'. Juridisch vormen de drie erkende islamitische richtingen een spectrum voor bekostiging van een divers palet aan islamitische scholen. Maar in de onderwijspraktijk heeft het gemaakte onderscheid zich niet gematerialiseerd. Het is dan ook de vraag in hoeverre scholen met de bestaande drie noemers uit de voeten kunnen en in hoeverre de drie erkende richtingen de verscheidenheid binnen de islamitische gemeenschap in Nederland reflecteren.

Voor de raad is deze overweging des te meer reden andermaal te concluderen dat de richtinggebonden planningsystematiek niet meer passend is (zie ook punt 3).

Tot slot het laatste criterium (3b) van de derde standaard. Doordat de vermeende traditioneel islamitische stroming zich niet expliciet manifesteert in de Nederlandse samenleving en sterk lijkt samen te vallen met de hoofdstroom binnen de islam in Nederland, is de omvang van de achterban niet vast te stellen.

3. Wetsvoorstel aanpassing planningsystematiek

Op dit moment ligt bij de Eerste Kamer een wetsvoorstel om meer ruimte te scheppen voor nieuwe scholen.¹⁷ De raad heeft zich al eerder uitgesproken over aanpassing van de planningsystematiek.¹⁸ Zolang de nieuwe wet niet van kracht is, vormt de bestaande wet- en regelgeving het uitgangspunt. De wettelijke eis luidt dat bekostiging van een school voor voortgezet onderwijs gerelateerd is aan 'de verlangde richting'. Wat dit inhoudt, wordt bepaald aan de hand van het toetsingskader dat de raad op basis van de rechtspraak ontwikkelde en dat hij in dit briefadvies heeft toegelicht (punt 1). Aanvragen zoals de onderhavige van SIVORa worden daaraan getoetst zolang de wetgever het richtingbegrip niet loslaat, of de wetgever of de rechtspraak het niet verbreedt. De raad adviseert hier immers op grond van zijn adviesbevoegdheid van artikel 2, lid 1, onder b, van de Wet op de Onderwijsraad over de toepassing van bestaande wetgeving.

Bovendien vindt de raad gelijke behandeling en een 'gelijk speelveld' van belang bij behandeling van verzoeken om toetreding tot het publiek bekostigde onderwijsbestel.

¹⁷ Kamerstukken I, 2019-2020, 35 050.

¹⁸ Onder andere Onderwijsraad (2016). *Meer ruimte voor nieuwe scholen*. Den Haag.

4. Conclusie

De minister voor Basis- en Voortgezet Onderwijs en Media heeft de raad gevraagd of de grondslag 'traditioneel islamitisch' aan te merken is als een richting in de zin van de planningsystematiek van de Wet op het voortgezet onderwijs. Op basis van het huidige toetsingskader adviseert de raad om traditioneel islamitisch niet aan te merken als richting in de zin van de onderwijswetten.

De raad herkent in traditioneel islamitisch geen onderscheiden richting. Hij ziet onvoldoende onderscheid met de erkende richtingen islamitisch, orthodox islamitisch en liberaal islamitisch. De raad heeft geen kenmerkende opvattingen gevonden die duiden op een onderscheiden godsdienst. Het bestuur van SIVORa geeft een eigen, particuliere invulling aan de grondslag. De raad vindt deze – met de twee experts die de raad heeft geraadpleegd – onvoldoende bepaald. Het stichtingsbestuur zet zich in zijn aanvragen af tegen de houding die het Cornelius Haga Lyceum - in de ogen van het stichtingsbestuur - aan zou nemen, maar dit laat de raad uitdrukkelijk voor rekening van het bestuur van SIVORa en hij acht het om als richting aangemerkt te kunnen worden niet ter zake doend.

Tot slot vindt de raad dat onvoldoende sprake is van institutionele verankering in diverse maatschappelijke domeinen om bij traditioneel islamitisch te kunnen spreken van één in de Nederlandse samenleving waarneembare beweging. Van organisaties die zich expliciet als traditioneel islamitisch manifesteren, is geen sprake.

Met beleefde groet,

Prof. dr. E. Hooge
voorzitter

Drs. M. van Leeuwen
secretaris-directeur